УДК 332.6
JEL: Q10; R10

Бугас Василь Валерійович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування,
Київського національного університету технологій та дизайну,
Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-8317-3350
e-mail: buhas0203@gmail.com

Пирогова Альона Олександрівна

студент кафедри менеджменту та публічного адміністрування,
Київського національного університету технологій та дизайну,
Київ, Україна
e-mail: pirogova290418@ukr.net

АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Анотація. В сьогоденні питання всебічної оцінки природних ресурсів залишаються найменш вивченими. Відповідно цьому важливим та актуальним є питання економічної оцінки природних ресурсів, виступає основою ціни на природні ресурси, що дає можливість розглядати їх як одну із форм капіталу і брати участь у товарно-грошових відносинах. Об'єктивна необхідність оцінки обумовлюється дією загальних економічних законів, їх роллю та змістом у процесі виробництва незалежно від будь-якої суспільної формації, а ступінь цієї необхідності – рівнем та характером розвитку матеріального виробництва. Економічна оцінка природних ресурсів є результатом економічних розрахунків, на основі яких визначається прогноз цінності окремих компонентів природи. Вона має безперечний вплив на формування структури економіки, вибір заходів, пов'язаних з природоохоронною діяльністю, формування соціально-економічних, науково-технічних програм розвитку підприємства, регіонів, країни. Економічна оцінка також забезпечує стратегію розвитку окремого підприємства від формування затрат до розподілу прибутку, з її допомогою формуються відносини на ринку природних ресурсів та ін. Оскільки природні ресурси є основою суспільного виробництва, то економічна оцінка відіграє роль у формуванні всіх економічних зв'язків суспільного виробництва, виконує планово облікову і стимулюючу функції і в цьому контексті, безумовно, є економічною категорією. Об'єктами оцінки вартості природних ресурсів можуть бути: запаси природних ресурсів; природні об'єкти, що перебувають у власності, а також різні права, пов'язані з їхнім використанням оренда, концесія, право забудови, екосистемні послуги й екологічні блага функції, що виконуються природними об'єктами екологічний збиток. Відомі дві концепції економічної оцінки природних ресурсів: витратна, яка визначається за критерієм витрат на освоєння і використання нових ресурсів, і рентна – за критерієм народногосподарського ефекту ренти. Основа утворення ренти – якісні відмінності природних ресурсів. Економічного основою її існування, як відомо з теорії рентних відносин, є монополія держави на експлуатацію кращих за якістю природних ресурсів. За одних і тих же засобів виробництва і технологічних рішень праця у кращих умовах є більш продуктивною.

Ключові слова: оцінка природних ресурсів; рента; класифікація природних ресурсів.

DOI: <http://doi.org/10.32750/2020-0224>

ВСТУП

З розвитком ринкових відносин проблема економічної оцінки природних ресурсів стає все більш актуальною. Проаналізувавши наукову літературу, можна зробити висновок, що досі не існує однозначного розуміння цього поняття. Проблема правильної оцінки продовжує залишатися дискусійною і належить до пріоритетних завдань екологічної політики. В Україні досі не створена достовірна інформаційна база економічної оцінки природних ресурсів. Це ускладнює формування і реалізацію ефективної економічної та екологічної політики у державі. Також це має важливе

значення на шляху до сталого розвитку. Правильна та достовірна оцінка дозволить максимально використовувати у господарській діяльності конкурентні переваги, формувати обсяги і напрями природоохоронної діяльності, що буде сприяти сталому розвитку України.

Постановка проблеми. Питання всебічної оцінки природних ресурсів на сьогодні залишаються найменш вивченими. У зв'язку з цим важливим та актуальним є питання економічної оцінки природних ресурсів. Адже саме вона виступає основою ціни на природні ресурси, що дає можливість розглядати їх як одну із форм капіталу і брати участь у товарно-грошових відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З приводу економічної оцінки природних ресурсів достатньо попрацювали такі науковці Е. Гірусова, Б. Данилишин, Ф. Лона, М. Реймерс О. Мінца, К. Папенова, М. Хвесика та ін. Аналіз цих досліджень свідчить про те, що в науковій літературі досі не існує однозначного трактування терміну «економічна оцінка природних ресурсів».

Метою статті є огляд наукової літератури з питання економічної оцінки природних ресурсів та аналіз підходів до її реалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Володіючи вичерпною та комплексною інформацією про природні ресурси, можна здійснювати ефективне управління природокористуванням в сучасних умовах господарювання. Але на сьогодні інформаційна база економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу в Україні ще не створена. Цей факт суттєво ускладнює розроблення схем розвитку продуктивних сил країни, а також ускладнює формування економічної політики.

Вибір варіантів використання ресурсів та умов. Він здійснюється в межах окремого регіону для ранжування або визначення переваги в експлуатації споживачами за допомогою порівняння економічних показників діяльності об'єктів або використання ресурсів [4].

Економічна оцінка природних ресурсів є результатом економічних розрахунків, на основі яких визначається прогноз цінності окремих компонентів природи. Вона має безперечний вплив на формування структури економіки, вибір заходів, пов'язаних з природоохоронною діяльністю, формування соціально-економічних, науково-технічних програм розвитку підприємства, регіонів, країни.

Економічна оцінка також забезпечує стратегію розвитку окремого підприємства (від формування затрат до розподілу прибутку). З її допомогою формуються відносини на ринку природних ресурсів та ін. І, оскільки природні ресурси є основою суспільного виробництва, то економічна оцінка відіграє роль у формуванні всіх економічних зв'язків суспільного виробництва, виконує плановооблікову і стимулюючу функції і в цьому контексті, безумовно, є економічною категорією. [1]

Виділяють чотири компоненти оцінок: суб'єкт, об'єкт, характер та основа оцінки.

Суб'єкт – це той компонент, через який «проводиться» ідея відносності в оцінюванні, тобто ідея необхідності співвідношення кожної оцінки з вимогами суб'єкта. Питання про цінність природних ресурсів постає тоді, коли людина вступає у взаємодію з ними в процесі господарської діяльності. Характер оцінки буде змінюватися залежно від мети, для якої вона здійснюється.

Об'єктами оцінки вартості природних ресурсів можуть бути: запаси природних ресурсів; природні об'єкти, що перебувають у власності, а також різні права, пов'язані з їхнім використанням (оренда, концесія, право забудови й т.д.); екосистемні послуги й екологічні блага (функції, що виконуються природними об'єктами); екологічний збиток.

У ринковій системі будь-яка річ може оцінюватися з двох точок зору: виробника та споживача. Перший керується витратами на виробництво даного предмета; цей підхід називається витратним (затратним).

Другий переймається вигодами, що може принести йому предмет, і вирішує, яку ціну можна заплатити за використання його властивостей; цей підхід називається результатним, або рентним. Вказані підходи можуть бути застосовані і для оцінки природних факторів [4].

Економічним базисом витратного підходу є витрати, суспільно необхідні для відтворення кількісних або якісних властивостей природних факторів, а також їх підготовка до залучення в господарську діяльність.

На витратний вид оцінки впливає низка факторів:

- 1) умови видобутку (глибина залягання, якісний стан родовища або ресурсу, супутні речовини);
- 2) рівень розвитку технологій, що використовуються;
- 3) відстань до споживача ресурсу;
- 4) природні умови в зоні видобутку ресурсу (наприклад, родовище знаходиться в рекреаційній зоні);
- 5) можливість заміни альтернативними ресурсами;
- 6) дефіцитність ресурсів;
- 7) співвідношення попиту та пропозиції.

Основу результатних оцінок складає економічний ефект, який може одержати споживач внаслідок використання природних благ. Результатний підхід передбачає врахування споживчих властивостей природних ресурсів, тобто їх здатності задовольняти певні потреби. З цього погляду інтерес викликає цінність природного блага (тобто здатність його умовної одиниці задовольняти ту чи іншу потребу) або економічна оцінка його замінності (тобто якою ціною можуть бути компенсовані дані функції або їх втрата за рахунок використання інших ресурсів чи капіталу). Австралійський вчений Ф. Лон вважає, що економічна оцінка природних ресурсів – це лише одна складова повної оцінки. Економічна оцінка відрізняється від інших видів оцінки тим, що вона є виключно антропоцентричним поняттям. Іншими словами, економічна оцінка значною мірою визначається переконаннями, смаками та вподобаннями людини. Вона не визначається ані законами природи, ані навіть розпорядженнями уряду [5].

В економічній теорії природні ресурси поділяються на реальні та потенційні, вичерпні та невичерпні. Вичерпні природні ресурси, у свою чергу, поділяються на відновні та невідновні.

М.Ф. Реймерс запропонував принципово новий підхід до класифікації природних ресурсів. Його концепція становить собою комбінацію функціональної та екологічної класифікацій і базується на понятті інтегрального ресурсу, що розглядається як системне утворення, яке експлуатується різними господарськими галузями і підтримує життя на землі.

Необхідно звернути увагу на той факт, що до складу ресурсів М.Ф. Реймерсом уміщені різні види порушення (забруднення) середовища. Вони перетворюються на невід'ємні компоненти реальних екосистем. Найчастіше екодеструктивні процеси спричиняють додаткові економічні втрати. Однак вони можуть бути використані й використовуються як корисний ресурс.

За ознаками відносності, відтворюваності, замінності та вичерпності М.Ф. Реймерс виділяє такі пари природних ресурсів:

1) відновні і невідновні – ресурси, які здатні й не здатні до самовідновлення (через розмноження чи інші природні цикли відновлення) за терміни, які можна зіставити з періодами їх споживання;

2) вичерпні і невичерпні – ресурси, що вичерпуються (виснажуються) у процесі їх економічного використання (грунт, ліс, дикі тварини, кормові угіддя, копалини тощо), і ті ресурси (чи властивості природи), зміни яких прямо не пов'язані з інтенсивністю їх використання (сонячна енергія, атмосфера, енергія припливів та відпливів, ін.);

3) замінні і незамінні – ті, що можуть бути замінені (наприклад, метали – пластмасами), ті, що не можуть бути замінені іншими ресурсами (атмосферний кисень для дихання, прісна вода для пиття);

4) відтворювальні та невідтворювальні – ті, що принципово можна відтворити (прискорити відтворення) за рахунок застосування праці людей, і ті, що до такого відтворення не придатні (наприклад, біологічний вид – не відтворюваний ресурс, екосистема – обмежено відтворюваний ресурс і т. ін.).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

З розвитком ринкових відносин проблема економічної оцінки природних ресурсів стає все більш актуальною. Проаналізувавши наукову літературу, можна зробити висновок, що досі не існує однозначного розуміння цього поняття. Проблема правильної оцінки продовжує залишатися дискусійною і належить до пріоритетних завдань екологічної політики. В Україні досі не створена достовірна інформаційна база економічної оцінки природних ресурсів. Це ускладнює формування і реалізацію ефективної економічної та екологічної політики у державі. Також це має важливе значення на шляху до сталого розвитку. Правильна та достовірна оцінка дозволить максимально використовувати у господарській діяльності конкурентні переваги, формувати обсяги і напрями природоохоронної діяльності, що буде сприяти сталому розвитку України.

Проведення економічної оцінки природних ресурсів має базуватися на даних обліку та моніторингу природних ресурсів, а також даних кадастрів природних ресурсів. Вони є важливими складовими сучасного екологічного менеджменту, адже дозволяють мати наочну картину про запаси природних ресурсів, ступінь їх освоєння та інтенсивність використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Н.Н. Экономика и экология: совместимость развития : [монография] / С.К. Харичков, Н.Н. Андреева, Л.Е. Купинец; ИПРЭИ НАН Украины. – О. : Феникс, 2018. – 180 с.
2. Барановський В. А. Екологічний фактор сталого розвитку / В. А. Барановський // Екологічний вісник. – 2013. – Травень–Червень. – С. 27-30.
3. Войцицький А. П. Екологічна стандартизація та нормування антропогенного навантаження на природне середовище: теоретичні основи і розрахунковий практикум / А. П. Войцицький, М. Ф. Рибак, С. Б. Шваб / Житомирський національний агроекологічний ун-т. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – 260 с.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. №435-ІУ / Верховна рада України // Голос України. - 2013.- 14 березня. - (Бібліотека офіційних видань).
5. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Редкол.: С.В. Мочерний, В.К. Симоненко та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 2016. - Т. 1. - 864 с.
6. Економіка природокористування: підручник / [Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А.]. – К.: Кондор, 2016. – 466с.

Бугас Василий Валерьевич

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента и публичного администрирования,
Киевского национального университета технологий и дизайна,
Киев, Украина
ORCID ID: 0000-0001-8317-3350
e-mail: buhas0203@gmail.com

Пирогова Алёна Александровна

студент кафедры менеджмента и публичного администрирования,
Киевского национального университета технологий и дизайна,
Киев, Украина
e-mail: pirogova290418@ukr.net

АНАЛИЗ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К РЕАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ

Аннотация. В настоящем вопросы всесторонней оценки природных ресурсов остаются наименее изученными. Соответственно этому важным и актуальным является вопрос экономической оценки природных ресурсов, выступает основой цены на природные ресурсы, что позволяет рассматривать их как одну из форм капитала и участвовать в товарно-денежных отношениях. Объективная необходимость оценки обуславливается действием общих законов, их ролью и значением в процессе производства независимо от любой общественной формации, а степень этой необходимости - уровнем и характером развития материального производства. Экономическая оценка природных ресурсов является результатом экономических расчетов, на основе которых определяется прогноз ценности отдельных компонентов природы. Она имеет несомненное влияние на формирование структуры экономики, выбор мероприятий, связанных с природоохранной деятельностью, формирование социально-экономических, научно-технических программ развития предприятия, регионов, страны. Экономическая оценка также обеспечивает стратегию развития отдельного предприятия от формирования затрат к распределению прибыли, с ее помощью формируются отношения на рынке природных ресурсов и др. Поскольку природные ресурсы являются основой общественного производства, то экономическая оценка играет роль в формировании всех экономических связей общественного производства, выполняет планово-учетную и стимулирующую функции и в этом контексте, безусловно, является экономической категорией. Объектами оценки стоимости природных ресурсов могут быть: запасы природных ресурсов природные объекты, находящиеся в собственности, а также различные права, связанные с их использованием аренда, концессия, право застройки, экосистемных услугах и экологические блага функции, выполняемые природными объектами экологический ущерб. Известны две концепции экономической оценки природных ресурсов: затратная, которая определяется по критерию затрат на освоение и использование новых ресурсов, и рентная - по критерию народнохозяйственного эффекта ренты. Основа образования ренты - качественные различия природных ресурсов. Экономической основой ее существования, как известно из теории рентных отношений, является монополия государства на эксплуатацию лучших по качеству природных ресурсов. При одних и тех же средств производства и технологических решений труд в лучших условиях является более производительной.

Ключевые слова: оценка природных ресурсов; рента; классификация природных ресурсов.

Vasyl Buhas

Ph.D. (Economics), Associate Professor,
Department of Management and Public Administration,
Kyiv National University of Technologies and Design,
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-8317-3350
e-mail: buhas0203@gmail.com

Alyona Pirogova

student of the Department of Management and Public Administration,
Kyiv National University of Technology and Design,
Kyiv, Ukraine
e-mail: pirogova290418@ukr.net

ANALYSIS OF METHODOLOGICAL APPROACHES TO ECONOMICS ESTIMATES OF NATURAL RESOURCES

Abstract. Today, the issues of comprehensive assessment of natural resources remain the least studied. Accordingly, the issue of economic evaluation of natural resources is important and relevant, is the basis of the price of natural resources, which makes it possible to consider them as a form of capital and to participate in commodity-money relations. The objective need for evaluation is determined by the action of general economic laws, their role and content in the production process, regardless of any social formation, and the degree of this need - the level and nature of the development of material production. Economic evaluation of natural resources is the result of economic calculations, based on which the forecast of the value of individual components of nature is determined. It has an indisputable influence on the formation of the structure of the economy, the choice of measures related to environmental activities, the formation of socio-economic, scientific and technical development programs of the enterprise, regions, countries. Economic evaluation also provides a strategy for the development of an individual enterprise from the formation of costs to the distribution of profits, with its help, relations are formed in the market of natural resources and others. Since natural resources are the basis of social production, economic evaluation plays a role in the formation of all economic relations of social production, performs a planned accounting and incentive functions and in this context, of course, is an economic category. Objects of valuation of natural resources can be stocks of natural resources; natural objects that are owned, as well as various rights related to their use, rent, concession, building rights, ecosystem services and environmental benefits functions performed by natural objects environmental damage. There are two concepts of economic evaluation of natural resources: cost, which is determined by the criterion of costs for the development and use of new resources, and rent - by the criterion of the economic effect of rent. The basis for the formation of rent - qualitative differences in natural resources. The economic basis of its existence, as is known from the theory of rent relations, is the state's monopoly on the exploitation of the best quality natural resources. Under the same means of production and technological solutions, work in better conditions is more productive.

Keywords: assessment of natural resources; rent; classification of natural resources.

REFERENCES

1. Andreeva N.N. (2018). Jekonomika i jekologija: sovместimost' razvitija. IPRJeI NAN Ukrainy. Feniks, 180 p. [in Russian]
2. Baranovskyi V. A. (2013). Ekolohichniy faktor staloho rozvytku. Ekolohichniy visnyk. P. 27-30. [in Ukrainian].
3. Voitsytskyi A. P. (2019). Ekolohichna standartyzatsiia ta normuvannia antropohennoho navantazhennia na pryrodne seredovyshche: teoretychni osnovy i rozrakhunkovyi praktykum. Zhytomyrskiy natsionalnyi ahroekolohichniy un-t. Zhytomyr. Vydavnytstvo ZhDU im. I. Franka, P-260 [in Ukrainian].
4. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. №435-IU. Verkhovna rada Ukrainy. Holos Ukrainy. 2013. [in Ukrainian].
5. Mochernyi S.V., Symonenko V.K. (2016). Ekonomichna entsyklopediia: U 3 t. Vydavnychiy tsentr «Akademiia», - T. 1. P - 864 [in Ukrainian].
6. Danylyshyn B.M., Khvesyk M.A. & Holian V.A. (2016). Ekonomika pryrodokorystuvannia: pidruchnyk. Kondor. P - 466 [in Ukrainian].

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.